

Nitelva

Fylkesmannen i Oslo og Akershus
Miljøvern avdelingen

FAKTA-ARK NR. 1

FEBRUAR 2004

Foto: Skedsmo kommune

TRUET AV FORURENSNING

Nitelva er en perle! Øverst stri og smal, nederst som en flod i jordbrukslandskapet. Med sitt varierte elveløp, mangfoldige dyre- og planteliv, og sine kulturminner, gir Nitelva store muligheter for friluftsliv og rekreasjon. Vassdraget har flere områder av nasjonal og regional verneverdi.

Men perlen er sterkt mattet. Bebyggelse og moderne landbruk preger elvelandskapet. Befolkningstrykket ventes å øke pga. utviklingen i Oslo-regionen og etableringen av hovedflyplass på Gardermoen. Utslipp fra kommunale renseanlegg og 27 km² åpent åkerland bidrar med store tilførsler av næring og slam. Nedre halvdel, sør for Rotnes, preges av betydelig forurensning. Tilstanden forverres betydelig nedstrøms utslippet fra sentralrenseanlegget RA-2 (ved Lillestrøm).

Konsekvensene for Nitelvas dyre- og planteliv er store. De siste 30 år er det påvist endringer i sammensetning og utbredelse av mikroorganismer, alger, vannplanter, insekter, bunndyr og fisk. Endringene har sterkt forringet verdien for rekreasjon og friluftsliv – mulighetene for sportsfiske er mange steder vanskeligjort eller ødelagt.

I flere tiår har man arbeidet for å dempe og snu den negative utviklingen i vassdraget. En stor del av Nitelva er derfor fortsatt attraktiv for friluftslivet. Kommunene har prioritert tekniske tiltak for å redusere bakteriologisk forurensning. Uten en vedvarende offentlig innsats ville vannkvaliteten vært svært mye dårligere og dyre- og plantelivet ytterligere forringet – med sterke brukerkonflikter som resultat.

Hansen, K. T. 2000. Verneverdier i Nitelva. – VVV-rapport 2000-5.

NITELVA GROR IGJEN

Forurensningen har ført til uvanlig kraftig tilgroing i nedre halvdel av Nitelva og Svellet. Størst er endringene i flytebladsvegetasjonen. Mellom Slattum og Kjellerholen er store elvestrekninger grodd igjen. Flytebladsplantene bremser vannhastigheten og øker slamavsetningen. Dette fører igjen til mer plantevekst. Tilgroingen i Svellet og Nitelvas nederste del bremses trolig av vannstandsvekslingene i Øyeren. Også elvesnelle skaper mange steder problemer fordi den har vokst fra kantene og langt ut i elveløpet.

Vegetasjonsendringene skyldes mange år med tilførsel av næringsalter og slam. Det vil ta tid før vegetasjonen går tilbake selv etter at forurensningen er tilstrekkelig redusert. Dette fordi det fins betydelige næringsreserver i plantene og i elvesedimentet.

Tilgroingen har ført til at antall opprinnelige arter er redusert. Dette gjelder særlig de såkalte pusleplantene (småvokste strandplanter) som er redusert både i arter og omfang.

NIVA 1989. Vegetasjonsundersøkelser i Nitelva, Akershus 1988. – NIVA-rapport O-88133. • ANØ 2001. Vegetasjonsfjerning i Nitelva. – ANØ-rapport 66/00. • ANØ 2002. Vannkvalitetsutviklingen i vassdragene i Oslo og Akershus 1980-2000. – ANØ-rapport 28/02.

TREDELT MÅL FOR NITELVA

Det overordnede mål er at vassdraget innen 2015 skal ha god økologisk status med bare små avvik fra naturtilstanden, i tråd med EUs vanddirektiv. På kortere sikt er målet tredelt:

Øvre del, fra Strykenvatnet (i Oppland) til Åneby. Her skal Nitelva ha godt egnet badevannskvalitet, og være egnet til vanning av eng og kornåker, i henhold til SFTs vannkvalitetskriterier.

Midtre del, fra Åneby til Åros bru (ved Hellerud-sletta), skal være egnet som badevann og til jordvanning og godt egnet for sportsfiske.

Nedre del, fra Åros til samløp Leira, skal være egnet for sportsfiske og oppfylle SFTs tilstands-klasse III: Mindre god vannkvalitet.

Aquateam 2002. Årsrapportering av vannkvalitet, tilførsler og tiltak i Nitelva. – Aquateam-rapport 02-004. • ANØ 1998. Tiltaksanalyse for Nitelva. – ANØ-rapport 1/98.

KORT OM NITELVA

Start: Strykenvatnet (som Hakadalselva)

Utløp: Til Nordre Øyeren ved samløp Glomma

Beliggenhet: Kommunene Lunner, Nittedal, Skedsmo, Rælingen og Fet

Lengde: 37 km ved utløp Øyeren

Fall: 130 m (Stryken → Hakadals verk:

90 m, → Slattum: 40 m, → Svellet: 1 m)

Vannføring: 285 mill m³/år ved samløp

Leira, i middel 9.050 l/s

Nedbørfelt: 455 km² effektivt (22 km²

dreneres til Oslo) til samløp Leira

Jordbruksareal: 33 km² (27 km² åker-

land)

Befolkning: 77.000 innbyggere

El-produksjon: 3 småkraftverk

Utslipp: 4 større renseanlegg; det

største, RA-2, betjener Lørenskog,

Rælingen og Skedsmo; store utslipp

fra jordbruket; utslipp fra spredt

bebyggelse

Slamtransport 2002: 1553 tonn ved

Kjellerholen; tilsvarende mer enn 200 lastebillass

Vernestatus: Vassdraget vernet i Verneplan I; naturreservat i Svellet (Ramsar-område) og på Sørumsneset

VANNVEGETASJON: FJERNING KREVER DUGNAD

For å begrense tilgroingen ble det juli 1999 gjort forsøk med fjerning av vannvegetasjon. Vegetasjon ble fjernet i en passasje midt i elva oppstrøms Åros bru. Det ble ikke registrert negative virkninger på plante- og dyrelivet.

Forsøket lot seg vanskelig gjennomføre med den båttypen som ble benyttet. Den forutsetter hyppig slått på kortvokst vegetasjon. De få båttypene som benyttes i Norge har ulike fortrinn og ulemper. Tiltaket viste seg så ressurskrevende at framtidig fjerning av vannvegetasjon vil avhenge av frivillig innsats fra lokale interessegrupper. Tiltaket er stilt i bero inntil det melder seg tilstrekkelig interesse.

ANØ 2001. Vegetasjonsfjerning i Nitelva. – ANØ-rapport nr 66/00.

NEGATIV UTVIKLING

Ved forurensning/overgjødning vil algemengden øke og dreies mot arter som trives med mye næring. Mengden av slike arter øker og det blir færre andre arter. Det samme skjer i samfunn av dyreplankton og oppover i næringskjeden. Et lett synlig tegn er masseforekomst av fastsittende grønn- og blågrønnalger i form av grønske og slimete belegg. Begreingsprøver fra 2002 viser meget dårlig vannkvalitet ved Kjellerholen og Rud, dårlig i Sagelva (Fjellhamarelva).

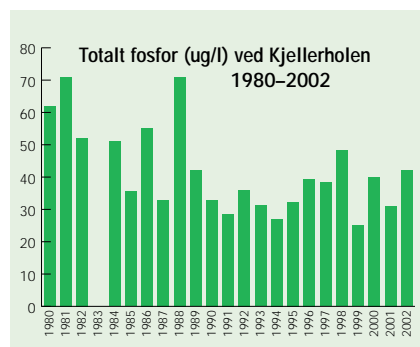
Kraftig erosjon virker negativt på bunndyr og fisk, spesielt i rolige elveavsnitt fordi de tilslammes. Fiskesamfunnet dreies fra ørret og gjedde til karpfisk (som mort og flire). Kreps, elveperlemusling og mange andre arter forsvinner.

En undersøkelse av alger, bunndyr og fisk fra 2002 bekrefter dette. Her er vannkvaliteten vurdert til mindre god ved Åros bru og dårlig til meget dårlig ved Rud nedstrøms RA-2-utslippet, jf. SFTs kriterier. Vannkvaliteten er dårlig til meget dårlig i Ringdalsbekken og i Sagelva.

Løvstad, Ø. og medarb. 2003. Biologisk vannkvalitetsovervåking i Nitelvavassdraget 2002. • ANØ-rapport 35/03 • ANØ-rapport 28/02 • Prestvik, O. 2000. Naturgrunnlaget i Nittedal og Hakadal. – Nittedal Historielag. • Hauger, T. 1994. Mange bekker små. – Miljøvernnavd. i Østfold, Landbruksforlaget.

FORTSATT LANGT FRAM

Siden 1980 har næringstilstanden i Nitelva bedret seg. Som grafene fra Kjellerholen viser, er fosforinnholdet gått ned, men bedringen har stanset opp. Nitrogenverdiene har holdt seg ganske stabile, mens partikkeltransporten det siste tiåret har vært større enn på 80-tallet. Konsentrasjonen av tarmbakterier varierer mye fra år til år, og viser ingen entydig trend.

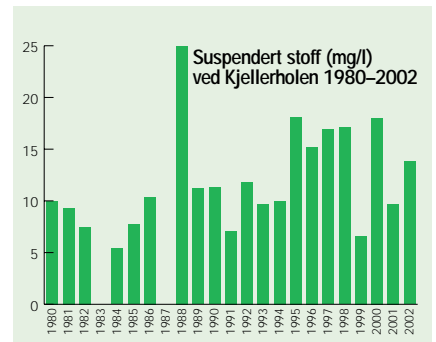
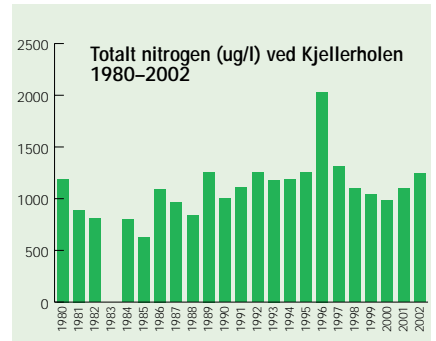

Flere større bekker mellom Rotnes og samløp Leira er undersøkt de senere år, og tilstanden er gjennomgående dårlig. Den viktigste forurensningskilden er jordbruket.

Det vil være tidkrevende å gjenopprette den økologiske balansen i Nitelva. Derfor kreves en rask og betydelig innsats for å

sikre vassdraget en god økologisk status nær naturtilstanden innen 2015, i samsvar med EUs vanddirektiv.

ANØ 2003: Rapportene 35/03 og 37/03. Resipientovervåking 2002 for hhv. Rælingen og Nittedal kommune. • ANØ-rapport 28/02 • Aquateam-rapport 02-004 • ANØ 1997. Vassdragsundersøkelse. 10 sidebekker til Nitelva. – ANØ-rapport 1/1997.

FORESLÅTTE TILTAK

To tiltaksanalyser påviser tre hovedkilder til forurensning av Nitelva: Jordbruksavrenning, kommunale utslipp og utslipp fra spredt bebyggelse. Rapportene foreslår tiltak som kan redusere fosforbelastningen med vel 8 tonn, fordelt med cirka halvparten på kommunale tiltak og jordbrukstiltak.

De viktigste kommunale tiltak vil være å flytte utslippene fra RA-2 og de tre renseanleggene i Nittedal vekk fra Nitelva, og å ruste opp kloakknett for å begrense overløp og lekkasjer. Det største enkelttiltaket vil være å flytte utslippet fra RA-2. Dette vil alene redusere fosforbelastningen på Nitelva med om lag 1,8 tonn.

Viktigst av jordbrukstiltakene vil være endret jordbearbeiding fra høstpløying til vårharving, etablering av kantsoner med storvokst vegetasjon, og redusert gjødning gjennom oppfølging av gjødningsplaner. Etter hvert vil det bli økt behov for opprusting av jordbrukets ledningsnett.

ANØ 1998. Tiltaksanalyse for Nitelva. – ANØ-rapport 1/98. • Aquateam 2004. Revidert tiltaksanalyse for Nitelva 2002. – Aquateam-rapport 03-003.

Utgiver: Akershus fylkeskommune,
Schweigaards g 4, 0185 OSLO
Tlf: 22 05 50 00
Tekst: Gradient
Layout: Gazette

INFORMASJON OM NITELVA

Fylkesmannen i Oslo og Akershus: [www.miljostatus.no/osloogakershus] [www.fylkesmannen.no]
Akershus fylkeskommune: [www.akershus-f.kommune.no]
Nittedal kommune: [www.nittedal.kommune.no]
Skedsmo kommune: [www.skedsmo.kommune.no]
Rælingen kommune: [www.ralingen.kommune.no]
Lørenskog kommune: [www.lorenskog.kommune.no]
Miljøguide for Nittedal og Lørenskog: [www.miljoguide.no]

ANØ Miljøkompetanse: [www.ano.no] Aquateam: [www.aquateam.no] NIVA: [www.niva.no]